

Turinys

Ižanga	6	Prieštankiniai pabūklai (1939–1942)	66
Chronologija	8	Karo baisumai: Rytų frontas	68
1 SKYRIUS. KARO GRĖSMĖ	10	3 SKYRIUS. JAPONIJOS UŽKARIAVIMAI	
Pirmojo pasaulinio karo palikimas	12	RAMIAJAME VANDENYNE	70
Ekonomikos nuosmukis	14	Karo Ramiajame vandenyne eskalacija	72
Fašizmas ir nacizmas	16	Perl Harboras ir Japonijos karo planai	74
Agresija: Europa ir Azija	18	Linijiniai laivai ir kreiseriai	76
Neramūs laikai: JAV ir SSRS	20	JAV stoja į karą	78
Neramūs laikai: Vakarų Europa	22	Pirmieji Japonijos laimėjimai	80
Europa prie karo slenkščio	24	Tolesnės Japonijos pergalės	82
2 SKYRIUS. HITLERIO TRIUMFAS	26	Koralų jūra ir Midvėjus	84
Lenkija ir karo pradžia	28	Lėktuvnešiai	86
Tankai (1939–1942)	30	Įvykių kryptis pasikeičia	88
Baltijos šalys ir Skandinavija	32	Lengvieji kreiseriai	90
Sunkieji kreiseriai	34	Žiauri Japonijos imperija	92
Prancūzijos žlugimas	36	4 SKYRIUS. DIDŽIOJI KOVA	
Lengvieji bombonešiai, žvalgybos ir		EUROPOJE	94
daugiatiksliai lėktuvai	38	Iki Stalingrado ir Kaukazo	96
Mūšis už Britaniją ir „blicas“	40	Holokaustas	98
Naikintuvai (1939–1942)	42	Lauko artilerija	100
Oro mūšis: ginklai, taktika ir asai	44	Stalingradas	102
Didžiosios Britanijos vidaus frontas	46	Pėstininkų ginklai	104
Vidutiniai bombonešiai (1939–1941)	48	Sovietų žiemos pergalės (1942–1943)	106
Mūšis už Atlantą (1939–1941)	50	Šturmo pabūklai	108
Kovos su povandeniniais laivais eskortas	52	Propaganda, menas ir populiarioji kultūra	110
Viduržemio jūros teatras (1940–1941)	54	Al Alameino mūšis ir Tuniso puolimas	112
Balkanai ir Šiaurės Afrika (1941–1942)	56	Lengvosios šarvuotosios mašinos	114
Torpediniai kateriai ir mažieji		Operacija „Deglas“ ir pergalė Afrikoje	116
povandeniniai laivai	58	Vokietija kontratakuoja:	
JAV ir karas Europoje	60	Charkovas ir Kurskas	118
Vokietijos viešpatavimas Europoje	62	Šturmo aviacija	120
Operacija „Barbarosa“	64	Kodai ir jų dešifravimas	122

Hitlerio laivyno pralaimėjimas (1942–1945)	124	Reaktyviniai lėktuvai	190
Eskortiniai lėktuvnešiai	126	Prieštankiniai pabūklai (1942–1945)	192
Karo laivų ginklai ir elektronika	128	Pergalė Vakaruose ir Italijoje	194
Didžioji Sąjungininkų strategija	130	Prieštankiniai pėstininkų ginklai	196
Vidutiniai tankai (1942–1945)	132	Minos ir kitos sprogstamosios užtvartos	197
Sicilija ir Italija (1943–1944)	134	Berlyno žlugimas	198
Pėstininkų paramos ginklai	136	6 SKYRIUS. JAPONIJOS IMPERIJOS	
Vokietijos naktinis		ŽLUGIMAS	200
bombardavimas (1939–1944)	138	Naujoji Gvinėja ir Saliamono salos	202
Naktiniai naikintuvai	140	Hidroplanai ir jūrų paramos aviacija	204
JAV strateginių bombonešių		Ramiojo vandenyno vidurinės dalies	
pajėgos (1942–1943)	142	kampanijos	206
Zenitiniai pabūklai	144	Desantinės priemonės ir mašinos amfibijos	208
Sunkieji bombonešiai	146	Marianų kampanija	210
Ukrainos išlaisvinimas	148	Jūrų aviacijos naikintuvai	212
Sunkioji artilerija	150	Povandeniniai laivai ir bombonešiai	214
5 SKYRIUS. PERGALĖ		Povandeninių laivų klasės	216
PRIEŠ VOKIETIJĄ	152	Birma (1943–1944)	218
D diena	154	Leitės įlankos mūšis	220
Specialiosios paskirties šarvuočiai	156	Jūrų bombonešiai ir torpednešiai	222
Mūšis už Normandiją	158	Filipinų išvadavimas	224
Vidutiniai bombonešiai (1942–1945)	160	Japonijos ir Kinijos karas	226
Pasipriešinimo judėjimas	162	Pergalė Birmoje (1944–1945)	228
Kolaboravimas	164	Transporto orlaiviai ir sklandytuvai	230
Triuškinančios sovietų pergalės (1944)	166	Ivo sala ir Okinava	232
Sunkieji tankai (1942–1945)	168	Eskadriniai minininkai	234
Totalitarizmas: Vokietija ir SSRS	170	Masino naikinimo ginklai	236
Liuftvafės pralaimėjimas	172	Japonijos kapituliacija	238
Naikintuvai (1943–1945)	174	7 SKYRIUS. KARO PALIKIMAS	240
Lėktuvų kovinės techninės priemonės ir		Aukos ir nuostoliai	242
elektronika	176	Elgesys su nugalėtaisiais	244
Nuo Normandijos iki Reino	178	Padalyta Europa	246
Savaeigė artilerija	180	Naujos valstybės	248
Nešarvuotos mašinos	182	Šaltasis karas	250
Sovietai įsiveržia į Vokietiją	184		
Sunkieji minosvaidžiai ir reaktyvinė artilerija	186	Rodyklė	252
„Atpildo ginklai“	187	Iliustracijų šaltiniai	256
Ardėnų operacija	188		

Sovietai įsiveržia į Vokietiją
 Gatvės kautynės Vokietijos mieste Kiustrine (dab. Kostšynas prie Oderio, Lenkija) 1945 m. pradžioje.

Totalitarizmas: Vokietija ir SSRS
 Zachsenhauzeno koncentracijos stovyklos kaliniai.

Pasipriešinimo judėjimas
 Prancūzijos pasipriešinimo kovotojos 1944 m. džiaugiasi Marselio išlaisvinimu.

PERGALĖ PRIEŠ VOKIETIJĄ

1944 m. pradžioje Hitlerio karo laivynas (*Kriegsmarine*) faktiškai prarado turėtą galią Mūšyje už Atlantą, be to, dar tų pačių metų pavasarį Luftvafė sutriuškinta virtinėje titaniškų oro mūšių virš Vokietijos. Tačiau birželio pradžioje vokiečių karių tebebuvo visur svetimose žemėse, jie vis dar išlaikė tvirtą atramą SSRS teritorijoje. Prasidėjus rudeniiui, Sąjungininkai išvadavo Prancūziją. Hitlerio armijos rytuose patyrė triuškinantį pralaimėjimą: buvo sumušta armijų grupė „Centras“, jo buvę sąjungininkai rumunai perėjo į priešų pusę, o Suomija pasirašė taikos sutartį.

Pats Hitleris, nusilpęs ir sugniuždytas traumos, gautos per Liepos dvidešimtosios pasikėsinimą, vis labiau tolo nuo tikrovės, o Vokietijos ekonomika ir pramonė sparčiai artėjo prie žlugimo. Neatsizvelgiant į visas šias negandas, Vokietijos kariuomenė ir toliau išliko grėsminga bei išradingai veikianti organizacija, pajėgi įnirtingai gintis ir veržliai kontratakuoti. 1945 m. pavasarį išvadavus kalinius iš koncentracijos stovyklų, pagaliau visi suprato tikrąją nacių režimo esmę. Tačiau karas Europoje pasibaigė tik tada, kai beveik visa Vokietija atsidūrė Sąjungininkų rankose, o pats Hitleris nusižudė savo išliaupsinto Tūkstantmečio reichso sostinės Berlyno griuvėsiuose.

Naikintuvai (1943–1945)
 Skrendantis naikntuvas „Supermarine Spitfire Mk 14“. Tai paskutinė serijinė šio lėktuvo versija.

Mūšis už Normandiją
 JAV artileristai mūšyje Kotanteno pusiasalyje.

Berlyno žlugimas
 Sovietų kariai iškelia vėliavą virš Reichstago pastato miesto centre.

D diena

Operacija „Overlord“ (liet. „Viešpats“) nuo 1942 m. buvo visų anglų bei amerikiečių karinių planų šerdis. Tai tapo didžiausia istorijoje bendra sausumos, jūrų ir oro desanto operacija. Sąjungininkų pajėgos galų gale pranoko vokiečius ir ugnies galia, ir kovine bei skaitine sudėtimi.

Iki 1944 m. birželio 6 d. vakaro Sąjungininkai išlaipino Normandijoje apie 150 000 žmonių. Visi penki paplūdimiai, kur tie žmonės išlaipinti, buvo saugūs, taip pat visur desanto daliniams pavyko pasistūmėti gilyn į sausumą, nors ir ne taip toli, kaip iš pradžių tikėtasi ir planuota. Pirmoji operacijos „Overlord“ diena laikytina bent jau iš dalies sėkminga.

PLANAI

Nors Sąjungininkai turėjo triuškinantį pranašumą ore ir jūroje, faktinės desanto pajėgos negalėjo išnaudoti visos savo jėgos, nes turėjo nepakankamai desantinių laivų ir lėktuvų. Siekiant kompensuoti šį trūkumą, taikytos kelios strategijos. Likus keliems mėnesiams iki išsilaiplinimo, visoje Prancūzijoje buvo

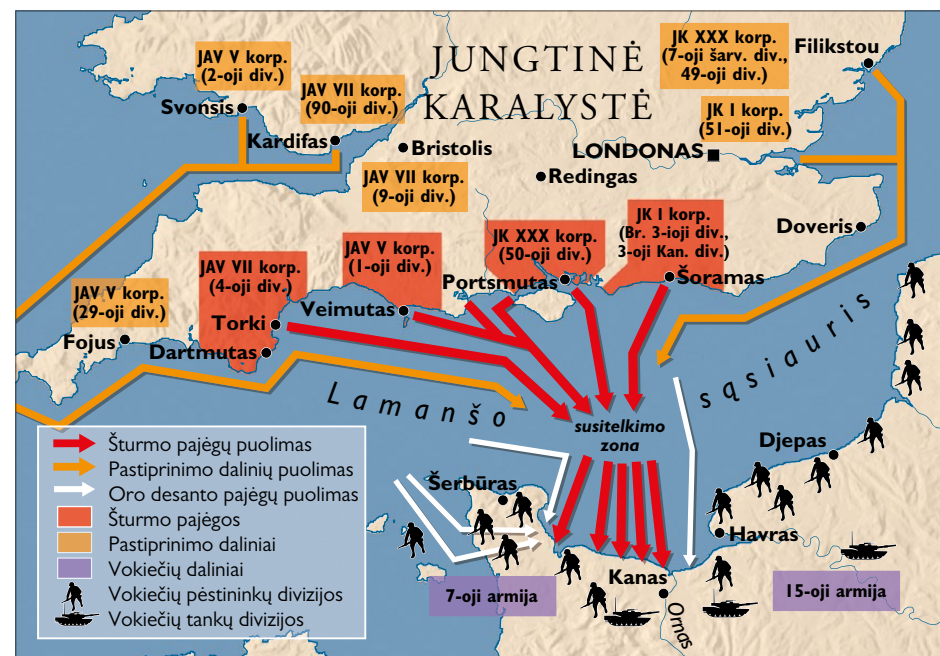
Dešinėje: vokiečių kariai, statantys pakrantės gynybinius įtvirtinimus, bėga slėptis nuo sąjungininkų lėktuvo.

PAGRINDINIAI FAKTAI

VIETA: Žemutinė Normandija, Prancūzija

DATA: 1944 m. birželio 6 d.

REZULTATAS: Sąjungininkų oro ir jūrų desantui pavyko išsilaiپinti, nors vokiečiai įnirtingai priešinosi.

intensyviai bombarduojami keliai, geležinkelių linijos ir tiltai. Taip stengtasi sutrukdyti vokiečiams per-mesti pastiprinimą į Normandiją.

Tuo pačiu metu buvo sukurtas įmantrus klaidinimo planas, siekiant įtikinti vokiečius, kad Sąjungininkai ketina išsilaiپinti toliau į rytus, Pa de Kalė ruože. Išsilaiپinus taip pat stengtasi įteigti vokiečiams, jog Normandija buvo tik klaidinamasis manevras, o tikroji Pa de Kalė operacija prasidės vėliau. Abu etapai buvo itin sėkmingi.

Sąjungininkų vyriausiasis vadas generolas Dwightas D. Eisenhoweris vedė į mūšį 3 mln. karių, turėdamas 13 000 lėktuvų, 2500 desantinių laivų, 1200 karo laivų ir įvairios naujos įrangos. Ten buvo ir užtvarų ardymo bei bunkerų naikinimo tankų iš 79-osios Didžiosios Britanijos šarvuotųjų ir tankų divizijos, iki tol naudotų tik Anglijos bei Kanados paplūdimiuose, taip pat plaukiamųjų tankų, kuriuos naudojo visi šturmo dariniai. Planuota, kad desanto pastiprinimo ešelonas išsilaiپins specialiai tam įrengtose laikinosiose priplaukose kodiniu pavadinimu „Šilkmedžio uostai“ (angl. *Mulberry Harbours*), o degalų atsargos juos turėjo pasiekti povandeniniais vamzdžiais PLUTO (angl. *Pipe Line Under the Ocean* – vamzdynas po vandenyno vandeniui).

D DIENOS PLANAI

Sąjungininkų puolamosios pajėgos persikėlė į žemyną iš bazių Britų salose. Vokiečių pajėgos, kaip ir reikėjo tikėtis, buvo išsidėsčiusios palei Prancūzijos pakrantę.

Viršuje: britų komandosų dalinys „Kardo“ paplūdimyje laukia įsakymo veržtis gilyn į žemyną.

Nors vokiečiai žinojo, kad Sąjungininkai ruošiasi išsilaiپinti, neturėjo tikslios informacijos nei apie vietą, kur ketinama išsilaiپinti, nei apie kovinę ir skaitinę išsilaiپin-siančių dalinių sudėtį. Feldmaršalas Ervinas Rommelis dabar vadavo Vokietijos pajėgoms Prancūzijos šiaurėje. Jis buvo įsitikinęs, kad liko vienintelė galimybė – nugalėti įsiveržusias pajėgas, joms dar neišsilaiپinus į krantą. Jis norėjo išdėstyti savo rezervus pakrantėje taip, kad jie galėtų iš karto atakuoti priešo desantą, nes suprato, jog dėl Sąjungininkų aviacijos bus gero-kai sunkiau perdislokuoti šiek tiek labiau nutolusius dalinius.

Rommelio viršininkas Vakarų fronto armijų vadas feldmaršalas Gerdas von Rundstedtas norėjo turėti stiprų centrinį rezervą, kuris būtų siunčiamas į ataką tik išsiaiškinus, kur išsilaiپina pagrindinės Sąjungininkų pajėgos. Galiausiai vokiečiai nusprendė eiti į kompromisą: sutelkė kai kuriuos rezervus netoli Normandijos pakrantės, tačiau jie negalėjo išsidėstyti, nes nebuvo gavę Hitlerio leidimo.

IŠSILAIPINIMO VIETOS

Einant iš vakarų į rytus, buvo pasirinkti penki desanto išlaipinimo sektoriai: „Juta“, „Omaha“,

„Auksas“, „Džuna“ ir „Kardas“. Pirmuose dviejuose sektoriuose išsilaiپino JAV 1-osios armijos daliniai, o likusiuose trijuose – britai ir kanadiečiai iš Didžiosios Britanijos 2-osios armijos. Trys JAV oro desanto divizijos nusileido parašiu-tais bei sklandytuvais žemyninėje dalyje, šiek tiek toliau nuo „Jutos“, viena britų oro desanto divizija išsilaiپino „Kardo“ rytiniame sparne.

Oro desanto divizijos užėmė daugumą numatytų objektų. Jos sugebėjo sužlugdyti galimas priešo kontratakas. „Omahos“ paplūdimyje, kur vokiečiai priešinosi įnirtingiausiai, Sąjungininkai patyrė daugiausia nuostolių. Kurį laiką atrodė, kad čia nepavyks išsilaiپinti, tačiau diena baigiantis paplūdimio ruožas buvo įveiktas. „Jutos“

Viršuje: vienas didžiausių laikinųjų ginkluotės sandėlių Didžiojoje Britanijoje, kurį įrengė Sąjungininkai, ruošdamiesi D dienai.

Viršuje: JAV kariuomenės daliniai D dienos rytą išsilaiپina įnirtingai apšaudomame „Omahos“ paplūdimyje.

sektorių pavyko užimti lengviausiai, o už likusius tris paplūdimius teko pakovoti šiek tiek ilgiau.

Sąjungininkų pajėgoms buvo svarbu nuo pat pradžių užimti kuo daugiau teritorijos – bent jau dėl to, kad didelis desanto pastiprinimo ešelonas turėtų daugiau erdvės veikti. Tačiau į vakarą puolimas sulėtėjo ir Sąjungininkams nepavyko pasiekti numatytų D dienos tikslų – užimti Kano ir Bajė. Buvo akivaizdu, kad teks sunkiai kautis, norint išplėsti placdarmus.

„ŠILKMEDŽIO UOSTAI“

Buvo gyvybiškai svarbu laiku pristatyti į krantą atsargas ir pastiprinimą, o užimti tam reikalingą uostą būtų buvę per sunku. Tad Sąjungininkų planuotojai šią problemą nusprendė išspręsti įrengdami pakrantėje laikinas priplaukas („Šilkmedžio uostus“). Didžiojoje Britanijoje buvo pastatyti didžiuliai bangolaužiai, klojiniai ir pirsai. Jie nuplukdyti per Lamanšo sąsiaurį, o tada per pirmąsias porą savaitių po D dienos nugramzdinti reikiamoje vietoje netoli Normandijos krantų. Buvo pastatyti du tokie laikini uostai. Vienas jų sugriautas per audrą birželio 19 d., o kitas išliko ir buvo naudojamas iki pat 1944 m. pabaigos.

Specialiosios paskirties šarvuočiai

Ardyti užtvaras ir pralaužti priešo įtvirtinimus – tradicinės pionierių užduotys. Siekiant jas įgyvendinti, buvo pasitelkti modifikuoti tankai bei kitos šarvuotosios mašinos. Jos tapo svarbiu D dienos ir daugelio kitų mūšių veiksniais.

Antrojo pasaulinio karo antrojoje pusėje Sąjungininkai, organizuodami kontrpuolimą, įprastai dalyvaudavo mūšiuose, siekdami pralaužti sudėtingus priešo gynybinius įtvirtinimus per jau vykstančią sausumos kampaniją ir jūrų desanto išlaipinimo operacijas. Tarp neatidėliotųjų užduočių buvo išminuoti, perkelti techniką per griovius bei upes ir, žinoma, naikinti priešo atramos punktus. Mechanizavus daugelį karybos pusių, pradėta plačiai naudoti specialiosios paskirties šarvuočius šioms užduotims atlikti. Žinomiausi iš jų – britų 79-osios šarvuočių ir tankų diviziono „keistybės“, dalyvavusios išsilaipinant D dieną ir atliekant vėlesnius kovos veiksmus.

IŠMINAVIMAS

Buvo sukurti dviejų pagrindinių tipų išminavimo tankai: tankai su grandininiais minų tralais ir tankai su volais. Tankai su grandininiais tralais turėjo sukamą būgną, prie kurio buvo pritaisytos grandinės, – jos daužydavo žemę priešais

Apačioje: plaukiamieji tankai „Sherman“ per mokymus. Antrasis tankas dar nenuleidęs savo uždangos, tačiau likusieji tai jau spėjo padaryti ir yra pasiruošę kautis.

Viršuje: vokiečių tankų evakavimo ir remonto mašina „Bergepanzer 3“ prie sugadinto kovinio tanko „Panther“.

tanką, šiam judant pirmyn, sprogdindamos minas savo kelyje. Šis išminavimo įrenginys pirmą kartą buvo pritaikytas tankui „Matilda Scorpion“ 1942 m. spalį, vykstant al Alameino mūšiui, o vėliau pasirodė patobulintos „Sherman Crab“ versijos. JAV kariuomenė sukūrė T1 išminavimo volus, sudarytus iš plieninių diskų, stumiamų priešais tanką.

KLIUČIŲ ĮVEIKIMAS

Grioviai ir sienos taip pat dažnai pastodavo puolančiai armijai kelią. Kai kurie tankai buvo pritaikyti

žabiniams ar kitų panašių medžiagų ryšuliams vežti: juos buvo galima įmesti į atsivėrusią prarają arba suformuoti iš jų prievazą. Kiti tankai, pavyzdžiui, „Churchill ARK“, tiesiog įvažiuodavo į griovį arba patys privažiudavo prie sienų, o tada priekyje ir gale nuleisdavo rampas, kad likusios mašinos galėtų tiesiog pervaziuoti jiems per viršų. Tankai „Carpet“ arba „Bobbin“ išvyniodavo nuo būgno demblį ant paplūdimio smėlio ar panašaus klampaus pagrindo: jiems iš paskos judančios ratinės mašinos naudodavo jį kaip kelią.

Visos pagrindinės Europos karo veiksmų teatro kariuomenės taip pat turėjo įvairių įrenginių, skirtų tiltams statyti. Vokietija 1940 m.

Viršuje: JAV kariuomenės T1 minų sprogdinimo įrenginys Prancūzijoje 1944 metais. Šiuos 18 tonų sveriančius volus tankas „Sherman“ galėjo stumti 8 km/h greičiu.

Prancūzijoje dislokavo nedaug mašinų „Brückenleger 4“, sukurtų tanko „Panzer IV“ pagrindu, tačiau kariuomenė jas retai naudodavo. Didžioji Britanija ir JAV turėjo tiltų klotuvus „Churchill“ ir „Sherman“.

Galbūt pati svarbiausia šios klasės mašina buvo Didžiosios Britanijos „Churchill Armoured „Vehicle Royal Engineers (AVRE)“. Ji galėjo gabenti ir kloti žabinius arba nutiesti trumpą tiltą, taip pat joje buvo įrengta kumuliacinių užtaisų mėtymo įranga, skirta ilgalaikiams ugnies įrenginiams ar kitoms priešų pozicijoms naikinti. Pagaminta daugiau nei 500 AVRE tankų. Jie buvo plačiai naudojami 1944–1945 metais.

NORMANDIJOS MŪŠIAI

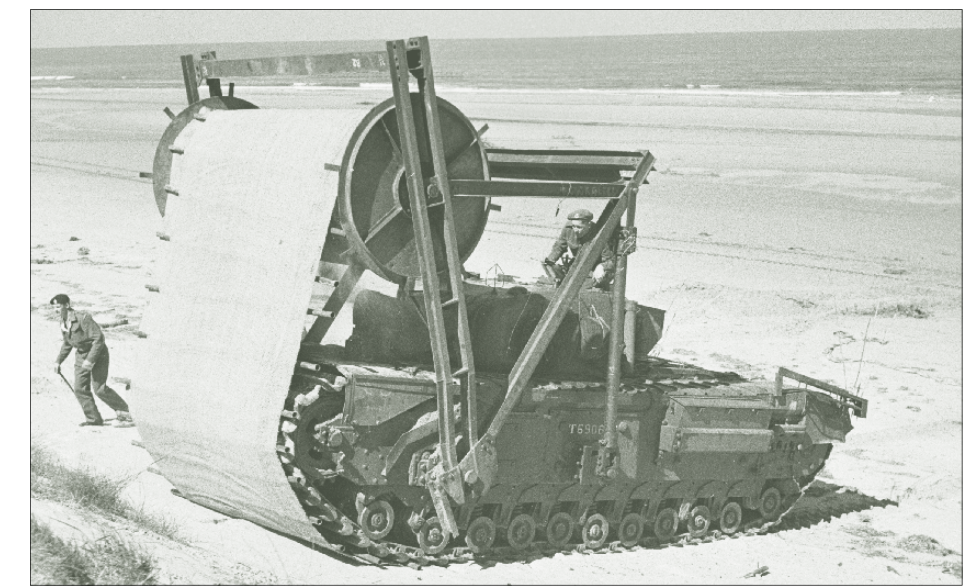
Svarbu paminėti ir vieną adaptuotą variantą, kuris, išskyrus D dieną, gana retai naudotas. Tai buvo vadinamieji DD tankai (angl. *Duplex Drive* – dviguba pavara) – įprasti koviniai tankai, kurie, nuleidę ant vandens specialias brezentines

Dešinėje: modifikuota tanko „Churchill“ versija „Carpet“, ruošiantis D dienai. Ratinės mašinos „Carpet“ klojamu paklotu galėdavo įveikti spygliuotosios vielos užtvartą.

Viršuje: tankas „Churchill AVRE“, kuriame įtaisytas kumuliacinių užtaisų mėtymo įrenginys ir žabiniai kliūtims įveikti, 1944 m. pabaigoje.

uždangas, tapdavo plaukiamieji. Vandenyje jie, stumiami laivasraigčio, judėdavo maždaug 7 km/h greičiu. Vos pasiekę išsilaipinimo paplūdimį, šie tankai tiesiog išvažiuodavo iš vandens ir, nusimetę uždangas, galėdavo dalyvauti mūšyje kaip įprastos kovos mašinos. DD koncepcija dar 1941 m. buvo išbandyta su tanku „Valentine“, tačiau iki 1944 m. ji daugiausia taikyta tankams „Sherman“.

Lieka neatsakytas klausimas, ar DD tankai turėjo didelę reikšmę D dienos operacijos baigčiai, be to, ir panaudota jų gana mažai. Tačiau viena paprasta improvizuota modifikacija, po kelių savaičių pritaikyta daugumai JAV 1-osios armijos tankų, išties galėjo būti labai svarbi. Taip modifikuotas tankas vadinosi „Rhino“ (liet. „Raganosis“). Šis tankas, kurio priešakyje buvo privirinti į iltis panašūs ilgi smagai, galėjo prasibrauti pro tankias gyvatvoves ir daugybę aukštų pylimų, supiltų aplink siaurus Normandijos kelius.

Mūšis už Normandiją

Reikėjo du mėnesius įnirtingai kovoti, kol Sąjungininkų pajėgoms pavyko išsiveržti iš Normandijos rajonų, kuriuose buvo išsilaipinusių. Sąjungininkai turėjo didžiulius išteklius ir buvo pranašesni ore, tačiau vokiečių kovinis pasirengimas bei lauko įgūdžiai privertė juos kovoti iš visų jėgų.

Atrodo, operacijos „Overlord“ („Viešpats“) sėkmė ar žlugimas nebuvo nulemti 1944 m. birželio 6-ąją. Sąjungininkai ilgai ir kruopščiai ruošėsi, kad išsilaipinimas D dieną vyktų sklandžiai, ir dauguma jų sumanymų išties pavyko. Tačiau artimiausiomis dienomis bei savaitėmis Sąjungininkams visų svarbiausia buvo kuo greičiau susitelkti ir ištvirtinti užimtoje teritorijoje, kol vokiečiai, bandantys juos sulaukyti, nespėjo sutelkti savo rezervų.

MONTGOMERIO PLANAS

Visas Sąjungininkų sausumos pajėgas (britus, amerikiečius ir kanadiečius) kontroliavo generolo Montgomerio vadovaujama 21-oji armijų grupė. Montgomeris tikriausiai geriau nei bet kuris kitas Sąjungininkų generolas suprato, kad Normandijos operacija bus sėkminga tik tuo atveju, jei Sąjungininkai turės aiškų planą, kaip prasiveržti iš paplūdimių į žemyno gilumą.

Viršuje: JAV lauko artilerijos skyrius mūšyje netoli Normandijos miesto Karantano 1944 m. liepą.

Montgomeris parengė tokį planą ir taip sėkmingai jo laikėsi, kad per visą Normandijos operaciją vokiečiai daugiausia šoko pagal jo dūdą. Tiesa, jis turėjo vieną silpnybę: niekada nepripažindavo suklydęs, jei kurios nors plano dalies nepavykdavo įgyvendinti. Dėl to šio generolo santykiai su kitais Sąjungininkų vadais buvo ganėtinai prasti, be to, jis neįtikinamai nušviesdavo įvykius spaudai.

Vadovaujantis Montgomerio planu, britų ir kanadiečių atakos kairiajame Sąjungininkų sparne turėjo pritraukti vokiečių rezervus, tai būtų leidę JAV daliniams dešiniajame sparne paspartinti puolimą. Iš esmės

Kairėje: britų kariai liepos pabaigoje tarp Kano griuvėsių slepiasi nuo vokiečių snajperų.

Dešinėje: JAV pėstininkai atsargiai slenka pro degantį tanką „Panther“ viename iš Normandijos kaimų.

būtent taip ir nutiko. Tačiau, skirtingai, nei tvirtino Montgomeris, viskas vyko toli gražu ne „pagal planą“.

Kano miestas ir komunikacijų centras kairiajame (rytiniame) sparne turėjo būti užimti dar tą pačią D dieną, tačiau iš paplūdimių puolantys daliniai buvo sustabdyti jau pusiaukelėje. Kanas galutinai pasidavė tik trečiąją liepos savaitę, surengus kelias Didžiosios Britanijos 2-osios armijos plataus masto atakas, o kalbant dar tiksliau, įvykdžius operacijas „Epsom“ birželio pabaigoje ir „Goodwood“ liepą.

Dešiniajame sparne pirmiausia iškelta užduotis desantininkams, išsilaipinusiems „Jutos“ ir „Omahos“ sektoriuose, susijungti su kituose paplūdimių sektoriuose išlipusiais daliniais. Tai buvo padaryta birželio 10 dieną. Toliau veržtasi į vakarus per Kotanteno pusiasalį, o tada judėta į šiaurę, siekiant užimti Šerbūrą. Šį tikslą pavyko įgyvendinti birželio 27 dieną. Tačiau vokiečiai prieš pasiduodami sunaikino didelę dalį uosto įrenginių. Prireikė daugybės savaičių, kol uostas buvo atstatytas iki ankstesnio lygio, nors kai kurie kroviniai jau buvo jame iškraunami liepą.

VOKIEČIŲ PASIPRIEŠINIMAS

Nesvarbu, ar tekdavo kautis su geriausiais vokiečių daliniais iš divizijos „Panzer Lehr“, ar su SS paaugliais fanatikais iš hitlerjugendo, visos Sąjungininkų pajėgos netrukus savo kailiu patyrė, kad vokiečių kariuomenė – itin rimtas ir atkaklus priešininkas. Ir jaunesniųjų, ir vidurinės grandies vadų vadovavimo įgūdžiai buvo labai išlavinti. Vokiečių kariai kovėsi, gerai žinodami, kad jų technika, ypač

tankai, gerokai pranoksta daugelį Sąjungininkų naudotų kovos mašinų. Tačiau Sąjungininkų generolai kur kas ryžtingiau naudojosi gyvąja savo armijų jėga ir technika, ypač didžiule artilerijos bei aviacijos ugnies galia, kuriai vokiečiai neturėjo atsvaros.

Taip per birželį ir liepą JAV 1-oji armija lėtai, bet užtikrintai slinko į priekį, o Didžiosios Britanijos 2-oji armija, regis, įklimpo Kane. Montgomeris būtų apsidžiaugęs, galėdamas užimti Kaną greičiau

ir iš ten pasistūmėti į krašto gilumą, tačiau jo planas ir taip veikė. Beveik visos vokiečių tankų divizijos, pagrindinė jų kariuomenės jėga, kovėsi britų fronto sektoriuje. Tai paruošė dirvą lemiamam Sąjungininkų prasiveržimui į silpnesnę vokiečių linijos dalį, esančią vakaruose nuo Sen Lo: veržtasi nuo liepos 25 d., 1-ajai armijai vykdant operaciją „Kobra“.

Apačioje: JAV kariai, puolantys Kotanteno pusiasalį mūšyje netoli Perjė.

Vidutiniai bombonešiai (1942–1945)

Karui baigiantis, Sąjungininkų karinės oro pajėgos jau seniai buvo įgijusios visišką pranašumą ore. Tai geriausiai parodė veiksmai, kurių ėmėsi tūkstančiai anglų bei amerikiečių vidutinių bombonešių virš Europos ir Ramiojo vandenyno.

Tarp 1942–1945 m. Didžiosios Britanijos ir JAV vidutinių bombonešių buvo keletas žymiausių to meto lėktuvų. Tačiau mažai žinoma apie to laikotarpio panašaus tipo Ašies lėktuvus. Tai parodo, kad Vokietija ir Japonija nesugebėjo veiksmingai reaguoti į Sąjungininkų jiems mestą iššūkį oro erdvėje (SSRS, daugiausia dėmesio skyrusi šturmo lėktuvams bei naikintuvams, taip pat neturėjo daug vidutinių ir sunkiųjų bombonešių).

MEDINIS STEBUKLAS

Didžioji Britanija turėjo vienintelį šios klasės lėktuvą – „De Havilland Mosquito“, tačiau jis buvo vienas geriausių. Įdomiausia tai, kad beveik visas jo rėmas buvo pagamintas iš medžio!

Per karą sukonstruota beveik 7000 tokių lėktuvų. Jie buvo nau-

Apaičioje: bombonešis „Mitsubishi Ki-67 Hiryu (Flying Dragon)“, Sąjungininkų pramintas „Peggy“. „Ki-67“, naudotas nuo 1944 m. pabaigos, buvo greitas (537 km/h) ir geriau ginkluotas nei ankstesni Japonijos bombonešiai.

dojami kaip žvalgybos, šturmo lėktuvai, naktiniai naikintuvai ir, žinoma, kaip bombonešiai. Visi šie lėktuvai greitai skraidė ir galėjo pakelti gana didelę bombų krova.

Šio tipo lėktuvai, įtraukti į RAF bombonešių aviacijos ginkluotę, remdavo sunkiųjų bombonešių pajėgas, dalyvaudami nukreipiamuosiuose anskrydžiuose ir žymėdami taikinius.

PAGRINDINIAI JAV VIDUTINIAI BOMBONEŠIAI

JAV vidutinių bombonešių aviacijai priklausė tokie lėktuvai kaip „Douglas A-20 Havoc / Boston“, tapęs ginkluotės dalimi dar karo pradžioje, „North American B-25 Mitchell“, „Martin B-26 Marauder“ ir „Douglas A-26 Invader“. Laikoma, kad lėktuvai, turintys žymę A, buvo pritaikyti šturmui, o lėktuvai, turintys žymę B, turėdavo atlikti šiek tiek kitokį vidutinių bombonešių vaidmenį. Praktikoje abi šios funkcijos dažnai sutapdavo. B-25 buvo naudojami per visą laikotarpį, kai JAV dalyvavo kare. Jais, kaip ir visais kitais anksčiau minėtais JAV lėktu-

„MOSQUITO B MARK 16“

Bombonešiai „Mosquito“ galėdavo gabenti 4000 svarų (1814 kg) bombą (kaip parodyta nuotraukoje) arba įvairias šviečiamąsias bei signalines bombas. Buvo pagaminta daugiau nei 1200 „Mk 16“ tipo mašinų. Tai pati gausiausia šio bombonešio versija.

GREITIS: 668 km/h

SKRYDŽIO NUOTOLIS: 2400 km

ĮGULA: 2 žmonės

VARIKLIAI: du „Rolls-Royce Merlin 76/77“, variklio galia – 1710 AG

GINKLUOTĖ: 1800 kg ardomųjų arba signalinių bombų; be pabūklų

Dešinėje: „B-25H Mitchell“ skrenda.

Tai vienas iš šturmo lėktuvo „Mitchell“ variantų, turintis vientisą, o ne įstiklintą nosį, kurioje sėdėdavo bombarduotojas. Šiame lėktuve buvo įtaisyti aštuoni į priekį nukreipti kulkosvaidžiai ir 75 mm patranka.

vais, buvo gausiai aprūpintos ir kitos Sąjungininkų oro pajėgos pagal lenclizo programą. Pagaminta beveik 10 000 įvairioms reikmėms pritaikytų mašinų, keletas jų buvo skirtos naudoti kaip šturmo lėktuvai, turintys 12 kulkosvaidžių ir 75 mm patranką priekyje. Vien bombarduoti skirtos versijos galėjo pakelti į orą iki 2700 kg bombų krova.

B-25 ir B-26 buvo labai panašūs savo eksploatacinėmis bei kovinėmis savybėmis. Didžioji dalis iš 4700 B-26 lėktuvų, pagamintų JAV karinėms oro pajėgoms, išsiųsti į Europą. Galiausiai B-26 patirdavo mažiausiai nuostolių iš visų pagrindinių JAV karinių oro pajėgų lėktuvų. Tačiau iš pradžių, kai šio tipo lėktuvai buvo tik priimti į ginkluotę, jie patyrė daug avarių. Vėliau, šiek tiek pakeitus jų konstrukciją ir pradėjus geriau rengti pilotus, pavyko išvengti tokių nelaimių.

B-25 ir B-26 kovos veiksmams buvo naudojami nuo 1942 m., tačiau modelis A-26 pradėtas eksploatuoti tik nuo 1944 m. vidurio. Iki 1945 m. kare dalyvavo daugiau nei 1000 šių lėktuvų, be to, jie buvo naudojami dar ilgai po karo. B-25 ir B-26 ginkluotė buvo tokia pati kaip „Mitchell“ ir „Marauder“, tačiau jų įgulą sudarė tik trys žmonės: pilotas, šturmanas / bombarduotojas ir oro šaulys, nuotoliniu būdu valdantis viršutinę bei apatinę tureles.

VOKIETIJA IR JAPONIJA

Karui įpusėjus, lėktuvų gamyba Vokietijoje praktiškai nebuvo planuojama, o laikas bei pastangos daugiausia buvo švaistomi atnaujinant

neriekšmingus pasenusius modelius ir kuriant įvairius prototipus. Kai 1944–1945 m. padėtis šioje srityje pagaliau pagerėjo, bombonešių gamybą faktiškai teko nutraukti dėl didelio naikintuvų poreikio. Taip 1943 m. pabaigoje buvo sustabdyta „Dornier 217K“, galbūt pačių geriausių Antrojo pasaulinio karo Vokietijos bombonešių, gamyba.

Vienas iš įsidėmėtinų lėktuvų, tuo metu priimtų į ginkluotę, buvo „Heinkel 177“. Šis neįprastos konstrukcijos lėktuvas atrodė kaip dvimotoris, tačiau iš tikrųjų turėjo kiekviename sparne po du variklius, sukančius pavienius orasraigčius. Apskritai kalbant, šio lėktuvo eksploataciniai rodikliai buvo gana geri, tačiau jo varikliai (ypač pirmųjų pavyzdžių) pernelyg dažnai užsiliepsnodavo. Tai sukeldavo katastrofiškų padarinių.

Japonijos aviacijos pramonė savo pajėgumais niekada neprilygo priešui. Iš vėlesnių karo meto bombonešių paminėtini „Yokosuka P1Y“ („Frances“), „Nakajima Ki-49“ („Helen“) ir „Mitsubishi Ki-67“ („Peggy“). Buvo pagaminta mažiau kaip po 1000 kiekvieno šių tipų bombonešių.

„MARTIN B-26 MARAUDER“

B-26, pirmą kartą pakilęs į orą 1940 m., 1942 m. gavo pirmąjį kovos krikštą virš Ramiojo vandenyno. Vis dėlto dauguma šio tipo lėktuvų buvo naudojami Europoje. Iš viso jų pagaminta 5300. Šiuos lėktuvus naudojo visos JAV tarnybos bei įvairios Britanijos imperijos karinės oro pajėgos.

GREITIS: 462 km/h

SKRYDŽIO NUOTOLIS: 1850 km

ĮGULA: 7 žmonės

VARIKLIAI: du „Pratt & Whitney R2800“, variklio galia – 1900 AG

GINKLUOTĖ: 1800 kg bombų krova, 12 kulkosvaidžių

Pasipriešinimo judėjimas

Daugelis žmonių okupuotoje Europoje buvo įsitikinę, jog dėl pergalės prieš nacistinę Vokietiją buvo verta rizikuoti gyvybe. Neabejotina, kad jų drąsa ir pasiaukojimas padėjo gerokai greičiau pasiekti galutinę Sąjungininkų pergalę.

Savo esme Pasipriešinimo judėjimas – tai slapta veikla, apie kurią nebuvo daug ir išsamiai rašoma. Neabejotina, kad dauguma žygdarbių atlikta nesant liudininčių, todėl labai sunku objektyviai įvertinti Pasipriešinimo judėjimo rezultatus.

Akivaizdu, kad priešintis buvo pavojinga. Žmones, kuriuos įtardavo dalyvaujant Pasipriešinimo judėjime, kankindavo ir, jei nepasmerkėdavo mirti, tai bent jau išsiųsdavo į koncentracijos stovyklas. Kasdien buvo vykdomos žiaurios masinės represijos prieš pasipriešinimo kovotojų bendruomenes. Todėl nenuostabu, kad imta gerokai aktyviau priešintis tik tada, kai jau beveik nebeliko abejonių, jog Vokietija pralaimės, be to, didžiausią aktyvumą tuo metu rodė nebūtinai tie, kurių nuopelnai judėjimui buvo didžiausi.

Viršuje: pasipriešinimo kovotojai iš lenkų Armijos Krajovos 1944 m. mūšyje per Varšuvos sukilimą.

Pasipriešinimas įgaudavo įvairias formas – jos galbūt ne visada turėdavo ilgalaikį poveikį karo eigai. Pavyzdžiui, Norvegijos istorijos mokytojai atsisakė mokyti vaikus pagal nacių patvirtintą programą ir tvirtai laikėsi šios pozicijos, nors kai

kurie jų už tai buvo išvežti į koncentracijos stovyklas. Gerokai svarbesnes tylaus didvyriškumo formas pademonstravo žmonės, slėpę nuo SS žydus, – vien Lenkijoje bei Nyderlanduose tokių buvo tūkstančiai.

Kai kurie nesmurtiniai priešinosi būdai davė akivaizdžiai karinių rezultatų. Galbūt Prancūzijos geležinkelininkai, tyčia dirbę lėtai ir nemokėsiškai, žymiai labiau prisidėjo, stengiantis pristabdyti vokiečių dalinių judėjimą bei jų aprūpinimą 1944 m., nei Sąjungininkų bombonešiai ar pasipriešinimo kovotojų diversijos. Taip pat civiliai gyventojai padėjo pabėgti iš vokiečių okupuotų teritorijų daugiau nei 2000 numuštų anglų bei amerikiečių lėktuvų įgulų, vėliau svariai išliejusį į Sąjungininkų karines oro pajėgas.

SĄJUNGININKŲ PAGALBA
Vakarų Sąjungininkai turėjo įvairių organizacijų, remiančių Pasipriešinimo judėjimą. JAV Strateginių tarnybų valdyba (OSS) dalyvavo ir renkant žvalgybos duomenis (akivaizdu, kad čia itin svarbi bendra pasipriešinimo funkcija), ir remiant karinį pasipriešinimą. Didžiojoje Britanijoje šios funkcijos buvo padalytos tarp slaptosios tarnybos MI6 ir per karą veikusių Ypatingųjų operacijų valdybos (SOE). Didžiosios Britanijos MI9 ir JAV MIS-X teikė pagalbą

Kairėje: pasipriešinimo kovotojos kairėje tik išlaisvintame Marselyje demonstruoja savo ginklus. Pasipriešinimas buvo viena iš tų sričių, kuriose moterys kovojo petį į petį su vyrais.

pabėgėliams bei jų pagalbininkams. SOE ir OSS parengė nemažai agentų, atliekančių slaptąsias operacijas okupuotose šalyse, taip pat turėjo daug techninių skyrių, kuriuose buvo konstruojami bei gaminami specialūs ginklai, klastojami asmens dokumentai ir atliekama daug kitų panašių užduočių.

SIAUBAS JUGOSLAVIJOJE
Įnirtingiausios pasipriešinimo kovos vyko Jugoslavijoje. Karo pabaigoje Josipo Broz-Tito vadovaujamas partizaninis judėjimas, remiamas ir sovietų, ir Vakarų, po ketverius metus trukusios ypač kruvinos kovos iš esmės išlaisvino visą šalį nuo vokiečių. Komunistų vadovaujami partizanai pasiekė pergalę kare, kurį faktiškai galima vadinti pilietiniu. Jis vyko tarp jų, četnikų (juos sudarė daugiausia serbų nacionalistai) ir ustašių (tarp jų buvo daugiausia Kroatijos fašistų). Visos šios jėgos kovojo tarpusavyje, o kartais, susiklosčius atitinkamoms aplinkybėms, drauge su vokiečiais ir italais arba išvien prieš juos. Dauguma iš milijono su trupučiu per karą žuvusių jugoslavų buvo nužudyti pačių jugoslavų.

Kaip matyti iš Prancūzijos pavyzdžio, padėtis Vakarų Europoje niekada nebuvo tokia kraštutinė. Žinoma, tvyrojo tam tikra įtampa ir nepasitikėjimas tarp komunistinių ir nekomunistinių pasipriešinimo grupių, tačiau 1943 m. beveik visas Pasipriešinimo judėjimas vieningai sutiko dirbti kartu, vadovaujant Laisvosios Prancūzijos lyderiams tremtyje. 1944 m. buvo

Dešinėje: Josipas Broz-Titas (pirmas iš dešinės), Jugoslavijos komunistinio partizaninio judėjimo lyderis, susitinka su Draža Michailovičiumi (tamsiaplaukis vyras pirmoje eilėje), vadovavusiu četnikams, kuriuos Sąjungininkai iš pradžių labiausiai rėmė.

parengti išsamūs planai, turėję padėti sėkmingai derinti pasipriešinimo operacijas su išsilaiptinimu Normandijoje. Daugelis Pasipriešinimo judėjimo kovotojų buvo jauni vyrai, pabėgę į kalnus ar miškus, kad išvengtų privalomosios karo tarnybos Vokietijoje. Šios makių grupės labai padė-

Viršuje: generolas Charles'is de Gaulle'is, Laisvosios Prancūzijos lyderis, kreipiasi per radiją į tautiečius.

jo Sąjungininkams išsilaiptinti Prancūzijos pietuose. Manoma, kad per pasipriešinimo kovas ir nuo vokiečių represijų žuvo apie 100 000 prancūzų.

